6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 07.10.2026).

7. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20 (дата звернення: 07.10.2026).

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності платформ спільного доступу до інформації, через які поширюється масова інформація : проєкт Закону України від 25.03.2024 № 11115.

9. Рада взялася за Telegram: комітет підтримав законопроєкт про контроль платформ. Мінфін. 2026. 26 березня. URL: https://minfin.com.ua/ua/2026/03/26(дата звернення: 07.10.2026).

10. Regulation (EU) 2021/784 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 on addressing the dissemination of terrorist content online. Official Journal of the European Union. 2021. L 172. P. 79–109.

11. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act). Official Journal of the European Union. 2022. L 277. P. 1–102.

12. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму : від 16.05.2005 (CETS № 196). URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list (дата звернення: 07.10.2026).

13. Резолюція Ради Безпеки ООН 2178 (2014) від 24.09.2014. S/RES/2178 (2014). URL: https://undocs.org/S/RES/2178(2014) (дата звернення: 07.10.2026).

14. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021 (дата звернення: 07.10.2026).

Семеняка А., здобувач
Науковий керівник: Корнієнко Ольга Олександрівна
к.ю.н., доцент кафедри права, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ: ІСТОРІЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В УТВЕРДЖЕННІ ЇЇ СТАТУСУ

Державна мова - це мова, якій Конституція надає особливий правовий статус і використання якої є обов’язковим у визначених законом сферах публічного життя. Українська мова є важливим елементом державності, національної ідентичності та культурної спадщини українського народу. Станом на сьогоднішній день, коли в Україні триває повномасштабне вторгнення ворога, стоїть питання втримання українських кордонів та України як держави, однією з ключових проблем є статус української мови. Українська мова є єдиною державною мовою в Україні, відповідно до статті 10 Конституції України [1] та Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” [2]. Вона забезпечує спілкування органів державної влади з громадянами, використовується в освіті, судочинстві, законодавстві та офіційному документообігу. Ще до недавнього часу, а саме до початку війни, українська мова не мала такого значення в країні, як зараз. Але з початком війни українці масово почали переходити на українську мову, писати пісні, знімати кінофільми та контент рідною мовою.

Метою дослідження є показати важливість і значення нашої мови для держави та нації, а також проаналізувати її роль у процесах державотворення і захисту національної ідентичності.

Українська мова є державною в Україні на основі конституційного та законодавчого регулювання, як мова корінного народу й української нації, що забезпечує єдність держави та її суверенітет.

Утвердження української мови як державної триває не одне століття. Так, у другу річницю ухвалення базового мовного закону профільна комісія підготувала коротку добірку офіційних документів XX-XXI століть, у яких на законодавчому рівні було закріплено та захищено статус української мови як єдиної державної:

–1905 рік - у проєкті Основного Закону «Самостійної України» Спілки народу Українського зазначалося: »Офіціальна мова є українська, але всі мови уживані на Вкраїні суть вільні» [3].

–1919 рік - згідно із Законом про державну мову в Українській Народній Республіці: »Державною мовою в Українській Народній Республіці вважається українська мова. Через те вона обов'язкова для вжитку в армії, фльоті і всіх урядових та загальних громадських публічноправних установах. Приватним особам дозволяється звертатися до цих установ на їх мові» [4].

–1989 рік - у Законі «Про мови в Українській РСР» було закріплено: »Відповідно до Конституції Української РСР державною мовою Української Радянської Соціалістичної Республіки є українська мова. Українська РСР забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя...» [5].

–1996 рік - Конституція України, ухвалена 28 червня 1996 року від імені Українського народу - громадян України всіх національностей, у статті 10 встановила: »Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспіль життя на всій території України» [1].

–2019 рік - Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року (стаття 1) чітко визначив: »1. Єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова» [2, ст.1].

Вагому роль в утвердженні та захисті цього статусу відіграє Конституційний Суд України. Він виступає головним правовим інструментом, який захищає мову від спроб політичного звуження її сфери вжитку та формує надійний юридичний фундамент для її розвитку. Зокрема:

–Статус державної мови закріплено в частині першій статті 10 Конституції України, що повністю відповідає державотворчій ролі української нації (як зазначено в преамбулі Основного Закону) - нації, яка історично проживає в Україні, складає абсолютну більшість її населення та дала офіційну назву державі.

–Відповідно до Основного Закону, українська мова є обов'язковою для використання в публічній сфері, зокрема в освіті. Як неодноразово наголошував Конституційний Суд України, навчання в державних і комунальних закладах освіти має здійснюватися державною мовою (при цьому законодавство гарантує можливості для вивчення мов національних меншин).

–Конституційний Суд України незмінно виходить із того, що застосування та функціонування державної мови нерозривно пов'язані з її вивченням, тобто з реалізацією кожною особою конституційного права на освіту (абзац другий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції Закону України «Про освіту» від 16 липня 2019 року № 10-р/2019) [6].

Отже, розглядаючи тему «Конституційні засади захисту державної мови: історія законодавчого врегулювання та роль Конституційного Суду України в утвердженні її статусу», можна дійти висновку, що захист української мови є невіддільною складовою правової системи та української державності. Статус української мови як державної, закріплений у статті 10 Основного Закону, зобов'язує державу забезпечувати її всебічний розвиток та функціонування в усіх сферах суспільного життя.

Формування сучасного мовного законодавства проходило складний еволюційний шлях - від історичних проєктів і періодів жорстоких заборон, цензури та переслідувань до законодавчого закріплення її повноцінного статусу. Особливу роль у цьому процесі відіграє Конституційний Суд України, який захищає мову від політичного звуження сфери її вжитку, здійснює конституційний контроль та офіційно тлумачить положення Основного Закону.

Підсумовуючи, захист української мови є не лише питанням культури та національних традицій, а й першочерговим юридичним обов'язком держави. Належне виконання конституційних положень і дотримання мовного законодавства слугують запорукою зміцнення національної єдності, збереження культурної спадщини та утвердження незалежності України, водночас забезпечуючи баланс із гарантіями розвитку мов національних меншин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 15.10.2026).
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII : станом на 14 лип. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 15.10.2026).
3. Основний Закон «Самостійної України» спілки народу українського : проєкт конституційного устрою України.URL: https://constituanta. (дата звернення: 14.10.2026).
4. Закон про державну мову в Українській Народній Республіці від 1 січ. 1919 р. URL: https://constituanta.blogspot.com/2012/08/1919_28.html (дата звернення: 14.10.2026).
5. Про мови в Українській РСР : Закон Української РСР від 28 жовт. 1989 р. № 8312-XI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/8312-11 (дата звернення: 15.10.2026).
6. У справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про освіту“ : Рішення Конституційного Суду України від 16 лип. 2019 р. № 10-р/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-19 (дата звернення: 14.10.2026).

Сичов Віктор, здобувач
Науковий керівник:Сапарова А. О.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ТИМЧАСОВОЇ ОКУПАЦІЇ

Перша стаття Конституції України проголошує, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Починаючи з 19 лютого 2014 року наша країна стикається з щоденними викликами, які країна агресор, різними способами створює у тому числі з метою повалення цього конституційного режиму.

Попри труднощі, які виникають на шляху до чинності суверенного права на окупованих територіях, Україна, як правова держава, продовжує боротьбу за реалізацію та захист прав своїх громадян на підконтрольних ворогу частинах Херсонської, Запорізької, Донецької, Луганської, Харківської областей, Автономної Республіки Крим та інших, які визначені як окуповані [1]. І ця боротьба має свої успіхи та складнощі.

Важливим свідченням про існування неправомірних дій російської федерації як таких є щорічна доповідь головного секретаря Ради Європи Алена Берсе. Ця ґрунтовна доповідь описує порушення багатьох міжнародних правил та норм з боку росії, зокрема: утиски місцевого населення за користування українською мовою, заборона на викладання шкільних дисциплін державною мовою, переслідування цивільних громадян та впровадженням проти них «каральних» статей, інкримінуючи таким людям статті за тероризм, державну зраду та екстремізм, позбавлення волі громадян України (у тому числі за сфабрикованими справами), страти цивільних, депортація неповнолітніх, незаконне переміщення в'язнів, утиск національних меншин, змушення переходу населення на російські паспорти, утиски за релігійними, етнічними та гендерними ознаками, порушення права власності, недопуск міжнародних моніторингових організацій на окуповані території та багато інших порушень [2, с. 12–31].